

ПІЗНЯК

Тетяна Іванівна
tetianapizniak@gmail.com

УДК 657.312.2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ
ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА

НЕЦЕНКО

Ігор Васильович
netsenko0610@ukr.netк.е.н., доцент, Сумський
національний аграрний
університетASSESSMENT OF THE EFFICIENCY OF
USE OF TURNOVER ASSETS AS A MEANS
OF INCREASING THE COMPETITIVENESS
OF THE ENTERPRISEмагістр, Сумський національний
аграрний університет*PIZNIAK Tetiana Ivanivna – PhD in Economics, Associate Professor, Sumy National Agrarian University**NETSENKO Ihor Vasylovych – master, Sumy National Agrarian University*

У статті розглядається оцінка ефективності використання оборотних активів на підприємстві у взаємозв'язку з конкурентоспроможністю підприємства. Розглянуті різні ситуації використання оборотних активів і їх вплив на кінцеві результати і конкурентоспроможність підприємства. Запропоновані способи підвищення ефективності використання оборотних активів, які включають покращення планування, впровадження передових машин та технологій, що сприятиме підвищенню фінансової стійкості і конкурентоспроможності підприємства.

* * *

В статье рассматривается оценка эффективности использования оборотных активов на предприятии во взаимосвязи с конкурентоспособностью предприятия. Рассмотрены различные ситуации использования оборотных активов и их влияние на конечные результаты и конкурентоспособность предприятия. Предложенные способы повышения эффективности использования оборотных активов, включающих улучшение планирования, внедрения передовых машин и технологий, что будет способствовать повышению финансовой устойчивости и конкурентоспособности предприятия.

* * *

Introduction. In production, working capital plays an invariable role as one of the most important factors significantly influencing the production cost, the final results of the economic entities efficiency, and which ultimately reflects on the competitiveness of the enterprise.

Purpose. The purpose of the study is to evaluate the current state of securing and efficient use of working capital at the enterprise and its impact on the competitiveness of the enterprise.

Results. Working capital is the amount of money invested into the circulation funds to ensure the continuity of the production process, product sales and profit. In improving the use of working capital, the ratio between circulation funds and working capital plays an important role. Increasing this ratio is the factor that allows to increase the production volumes.

The scientific novelty is that in the course of the study the classification of variants of structural changes in the duration of the full circulation of working capital was clarified and measures aimed at increasing their effective use were developed, which would help to increase the competitiveness of the enterprise.

Conclusion. Reducing the circulation time of current assets and achieving the optimum correlation between production time and turnover at the enterprise level leads to their efficient use and creates objective preconditions for solving at least three important problems. First, the continuity of production processes is ensured without involving significant additional investments from external sources - from various credit institutions - in the sphere of production, which will help to increase the financial stability and competitiveness of the enterprise. Secondly, more favorable conditions are created for achieving high economic results of investment and innovation activity, which will help the enterprise to achieve high competitive advantages. Thirdly, part of the funds employed in the sphere of circulation is released, and due to their redistribution into the sphere of production, additional sources of investment are formed, which will help to increase the competitiveness of the enterprise.

Ключові слова: оборотні активи, час обігу, оборотність оборотних активів, конкурентоспроможність підприємства

Ключевые слова: оборотные активы, время обращения, оборачиваемость оборотных активов, конкурентоспособность предприятия

Keywords: current assets, turnover time, current assets turnover, competitiveness of the enterprise

ВСТУП

У процесі виробництва незмінну роль відіграє оборотний капітал як один з найважливіших факторів, що значно впливає на формування собівартості продукції, на кінцеві результати ефективності діяльності суб'єктів господарювання, що в кінцевому результаті відображається на конкурентоспроможності підприємства.

Оборотний капітал знаходиться у постійному русі,

послідовно проходячи всі стадії кругообігу. Його запас на кожній стадії повинен бути таким, щоб забезпечити неперервну роботу підприємства і забезпечувати прийнятний рівень конкурентоспроможності [1, с. 104]. Співвідношення оборотних активів, що перебувають у сфері виробництва й у сфері обігу, є неоднаковим у різних галузях народного господарства. Пояснюється це особливостями організації виробництва, постачання, збуту, а також системою розрахунків. Для забезпечення безперервності процесу ви-

робництва і реалізації продукції, досягнення високого рівня конкурентоспроможності необхідно досягти оптимального співвідношення оборотних активів у сфері виробництва й обігу. При цьому підприємство зацікавлене у зменшенні оборотних коштів у сфері обігу за рахунок покращення системи постачання, раціональніших форм розрахунків, що не однозначно впливає на кінцеві результати і відповідно на рівень конкурентоспроможності [2, с. 40].

Дана тема є досить актуальною, її досліджували і вивчали багато вчених. Велику увагу вивченню структури і забезпеченості підприємства оборотними активами у своїх працях приділяли В.Г. Андрійчук, О.П. Швидка [2], Багацька К.В., Шеремет [3], О.В. Коваленко [4], Т.І. Батракова [5] та ін.

МЕТОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ є оцінка сучасного стану забезпеченості і ефективності використання оборотного капіталу на підприємстві та його вплив на конкурентоспроможність підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси оцінки оборотних засобів і їх вплив на конкурентоспроможність на ДП "Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу" НААН України, що займається виробництвом сільськогосподарської продукції.

Завданням дослідження є дослідження ефективного і раціонального використання оборотних активів у взаємозв'язку з конкурентоспроможністю підприємства, проблем і шляхів їх вирішення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методика дослідження базується як на загальнонаукових (аналізу і синтезу, наукової абстракції, індукції та дедукції), так і на спеціальних економічних

методах: *абстрактно-логічному* (у визначенні напрямів покращення використання оборотних активів підприємства; для узагальнення результатів досліджень та формулювання висновків), *монографічному* (у дослідженні сучасного стану використання активів підприємства).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оборотний капітал – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку. У покращенні використання оборотних засобів в цілому важливу роль відіграє співвідношення оборотних фондів і фондів обігу. У складі оборотних засобів необхідно підвищувати питому вагу оборотних фондів, бо саме забезпеченість ними згідно обґрунтованих потреб дозволяє збільшити обсяги виробництва.

Наукова новизна полягає у тому, що у процесі дослідження уточнено класифікації варіантів змін структурних складових тривалості повного обігу оборотних коштів та розроблено заходи, спрямовані на підвищення їх ефективного використання, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Для оцінки ефективності використання оборотних коштів виробничих підприємств застосовують такі основні показники: коефіцієнт оборотності оборотних коштів, період одного обороту, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, період погашення дебіторської заборгованості, рентабельність оборотних коштів. Розрахунок цих показників для ДП "Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу" НААН України наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Показники ефективності використання оборотних коштів ДП "Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу" НААН України за 2016-2018 рр.

Показники	За рік			Абсолютне відхилення, ±	
	2016	2017	2018	2018 від 2017рр.	2018 від 2016рр.
Коефіцієнт оборотності активів	1,0	0,6	0,2	-0,3	-0,8
Тривалість обороту активів, днів	358,8	631,3	1634,3	1003,0	1275,5
Коефіцієнт оборотності запасів	8,5	12,6	6,0	-6,6	-2,5
Тривалість обороту запасів, днів	42,4	28,5	60,2	31,7	17,8
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	50,7	26,3	11,6	-14,7	-39,1
Період погашення дебіторської заборгованості, днів	7,1	13,7	31,0	17,4	23,9
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	13,2	13,9	7,1	-6,9	-6,2
Період погашення кредиторської заборгованості, днів	27,2	25,9	51,0	25,2	23,8

За даними таблиці ми бачимо, що в 2018 р. коефіцієнт оборотності активів склав 0,2, що на 0,3 менше показника за 2017 р. та на 0,8 менше значення оборотності активів за 2016 р. Тривалість обороту активів у 2018 р. становить 1634,3 днів, що є нормальним показником. Відзначимо, що за останній рік тривалість обороту активів збільшилась на 1003,0 днів.

Коефіцієнт оборотності запасів підприємства склав у 2018 р. 6,0, що на 6,6 менше показника за 2017 р. та на 2,5 менше значення оборотності запасів за 2016 р. Тривалість обороту запасів у 2018 р. становить 6,0 днів, що є низьким показником. За останній рік тривалість обороту запасів збільшилась на 31,7 днів.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості склав у 2018 р. 11,6, що на 14,7 менше показни-

ка за 2017 р. та на 39,1 менше значення оборотності дебіторської заборгованості за 2016 р. Період погашення дебіторської заборгованості в 2018 р. становить 31,0 днів, що є низьким показником. За останній рік термін погашення заборгованості збільшився на 17,4 днів.

Зазначимо, що період погашення дебіторської заборгованості менший періоду погашення кредиторської у 2018 р., що є хорошим показником, який свідчить про те, що підприємство встигає вивільнити кошти та за їх рахунок погашати кредиторську заборгованість. Період погашення кредиторської заборгованості 51,0 днів, що на 25,2 днів більше показника 2017 р.

Для характеристики економічної ефективності використання оборотних активів застосовується по-

казник їх рентабельності, який на підприємстві має позитивне значення, тобто збільшилась величина прибутку, яка припадає на 1 грн. оборотних активів.

Отже, прискорення оборотності цих коштів зумовлює: по-перше, збільшення обсягу продукції у розрахунку на кожен грошову одиницю поточних витрат товариства; по-друге, вивільнення частини коштів, і завдяки цьому створення додаткових резервів для розширення виробництва.

Для стабільності фінансового стану підприємства і підвищення його конкурентоспроможності велике значення має прискорення обертання оборотних активів, що пояснюється такими причинами: швидкість обертання активів впливає на розмір річного обороту; з оборотністю пов'язана відносна величина витрат, зменшення яких знижує собівартість продукції; прискорення обороту на певній стадії кругообігу коштів змушує прискорити оборот на інших стадіях [3, с. 74].

З цих же причин стає очевидним, що загальна швидкість руху авансованих засобів є прямо пропорційною швидкості їх руху на окремих стадіях. Затримка авансованих оборотних засобів на певній стадії неминує призводити до уповільнення кругообігу, порушує послідовність просування коштів і, внаслідок чого, погіршуються умови відтворення, що негативно позначається на кінцевих результатах виробництва і на його конкурентоспроможності.

Одним з ключових факторів підвищення ефективності використання оборотних активів є прискорення обігу коштів. Повний обіг коштів включає в себе такі структурні складові: час виробництва (час перебування предметів праці у запасах і часу процесу виробництва); час обігу (період перебування обігових коштів у запасах готової продукції на складах, на банківських рахунках і в касі, період зв'язування обігових коштів у дебіторській заборгованості); період перебування обігових коштів у сферах виробництва й обігу, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності підприємств (період зв'язування коштів у запасах товарів, придбаних для подальшої реалізації, період перебування коштів у короткострокових фінансових вкладень, період перебування коштів в інших активах). Таким чином, повний обіг може бути поданий як сума всіх розглянутих структурних складових [4, с. 135]. Тривалість повного обігу коштів прямо пропорційно впливає на конкурентоспроможність підприємства. У випадку недостатності коштів у каналах обігу веде до затримки платежів, збою у придбанні і реалізації продукції, що веде до погіршення кінцевих результатів господарювання і зниження конкурентоспроможності підприємства.

У результаті змін структурних складових тривалості повного обігу оборотних коштів мають місце прояви таких типових виробничо-господарських ситуацій.

Ситуація 1. Збільшується тривалість всіх структурних складових часу обігу, водночас ефективність використання оборотних коштів знижується. Подібна ситуація є критичною і вимагає невідкладних заходів із стабілізації виробництва та його матеріально-технічного забезпечення, а також з нормалізації процесів надходження платежів від покупців за реалізовані товари і послуги. Така ситуація негативно познача-

ється на конкурентоспроможності підприємства.

Ситуація 2. Час виробництва, перебування коштів у сферах виробництва і обігу, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності, зростає, а час обігу зменшується. Однак сума негативних змін часу виробництва і перебування коштів у сферах, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності, перевищує позитивний ефект, що досягається у сфері обігу. У результаті скорочується кількість обігів, зменшується віддача від вкладених у виробництво коштів. Як і в попередньому випадку, ця ситуація має негативні економічні наслідки.

Ситуація 3. Час виробництва збільшується, час перебування обігових коштів у сферах виробництва і обігу, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності, скорочується, час обігу зростає. Погіршення часових параметрів відтворювального циклу на стадії безпосереднього виконання виробничих процесів виготовлення виробів, а також у сфері обігу перекриває досягнуті позитивні зміни часу перебування обігових коштів у сферах, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності. Як результат – тривалість повного обігу зростає, кількість обігів скорочується, і ефективність використання обігових коштів на підприємстві знижується, що теж негативно буде впливати на конкурентоспроможність підприємства.

Ситуація 4. Час виробництва зростає, час перебування коштів у сферах виробництва і обігу, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності, а також час обігу зменшується. Проте збільшення часу виробництва істотно перевищує ці позитивні зміни. Для даної ситуації характерним є зниження ефективності використання обігових коштів безпосередньо у сфері виробництва, що в кінцевому результаті негативно позначиться на конкурентоспроможності підприємства.

Ситуація 5. Час виробництва зменшується, час перебування коштів у сферах, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності, а також час обігу зростає. Водночас скорочення часу виробництва є меншим, ніж загальне збільшення часу обігу і перебування обігових коштів у сферах, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності. Таким чином, ефективність використання оборотних коштів знижується, а повна тривалість їх обігу зростає.

Ситуація 6. Якщо скорочуються всі складові повного обігу, то ефективність використання обігових коштів зростає. Ця ситуація є найбільш перспективною з точки зору конкурентоспроможності в умовах ринкових відносин.

Ситуація 7. Час виробництва і перебування обігових коштів у сферах виробництва і обігу, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності, знижується, а час обігу зростає. Водночас негативні зміни часу обігу нівелюються позитивними змінами двох інших структурних складових періоду повного обігу. Отже, за такої ситуації за рахунок покращення використання обігових коштів у виробничій сфері, а також ефективнішого їх використання у сферах виробництва і обігу, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності підприємств, досягається зростанням кількості обігів.

Ситуація 8. Час виробництва зріс, а час обігу і

перебування коштів у сферах виробництва і обігу, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності підприємств, скоротився. Проте негативні зміни часу виробництва перекриваються позитивними, досягнутими у результаті прискорення обігу у сфері обігу і сферах виробництва та обігу, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності. Таким чином, у результаті сукупного впливу досягнутих змін даних складових тривалість повного обігу зменшується, що за інших умов веде до підвищення ефективності виробництва.

Отже, позитивні характеристики тенденцій розвитку підприємств можуть бути одержані не лише в умовах скорочення всіх структурних складових повного обігу коштів, а і в ситуації, коли тривалість однієї чи двох структурних складових залишається постійною при скороченні решти.

На основі описаних типових ситуацій та інформації про зміни кожної із структурних складових тривалості повного обігу можна розробити заходи, спрямовані на подолання існуючих негативних тенденцій:

- скорочення середньої тривалості процесу виробництва може бути досягнуте за рахунок вдосконалення його організації і оперативного-виробничого планування, усунення невиробничих затрат і втрат робочого часу, зменшення часу перебування деталей у страхових і міжцехових заділах, скорочення затрат малопродуктивної ручної праці за рахунок впровадження нової прогресивної техніки і технології. Позитивний ефект від інвестицій у нове устаткування і прогресивні технології буде тим вищим, чим більше скорочення часу виробництва досягнуте і чим вищою є його питома вага у загальній тривалості повного обігу;

- скорочення часу зберігання сировини, матеріалів, покупних напівфабрикатів тощо у виробничих запасах може бути досягнуте за рахунок удосконалення планування матеріально-технічного постачання; визначення прогресивних норм витрачання сировини, матеріалів, встановлення і підтримки оптимальних розмірів виробничих запасів; зниження над нормативних обсягів виробничих запасів; скорочення часу обігу може бути досягнуте в результаті зменшення складських запасів готової продукції [5, с. 58];

- скорочення часу перебування коштів у дебіторській заборгованості. Якщо підприємство має велику дебіторську заборгованість, то для нього найголовнішим засобом підвищення ефективності використання оборотних коштів має стати політика управління дебіторською заборгованістю, яка є частиною загальної політики управління оборотними активами підприємства, спрямованої на розширення обсягу реалізації продукції;

- за умов платіжної кризи обігові кошти, вкладені у виготовлення і збут продукції, не встигають повернутися із сфери обігу у сферу виробництва до початку запуску нового виробничого циклу. Отже, безперервність виробничих процесів порушується, що призводить до збільшення часу виробництва, а використання кредитних ресурсів для підтримки виробництва у нормальному режимі функціонування в даній ситуації пов'язане з високим рівнем підприємницького ризику;

– порушення оптимальних пропорцій між часом перебування оборотних коштів у сферах виробництва і обігу є одночасно причиною і наслідком загального дефіциту коштів у господарських структурах, гальмує нагромадження власних інвестиційних ресурсів, ускладнює вихід суб'єктів підприємництва усіх форм власності на вітчизняний і зарубіжний ринки, зниженню їх конкурентоспроможності.

ВИСНОВОК

Скорочення часу обігу оборотних активів і досягнення оптимальних співвідношень між часом виробництва і обігу на рівні підприємств призводить до ефективного їх використання та створюються об'єктивні передумови для розв'язання, принаймні, трьох важливих проблем. По-перше, забезпечується безперервність виробничих процесів виготовлення продукції без залучення до сфери виробництва значних додаткових інвестицій із зовнішніх джерел – з різних кредитних установ, що буде сприяти підвищенню фінансової стійкості і конкурентоспроможності підприємства. По-друге, створюються сприятливі умови для досягнення високих економічних результатів інвестиційної та інноваційної діяльності, що допоможе підприємству досягти високих конкурентних переваг. По-третє, вивільнюється частина коштів, зайнятих у сфері обігу, і за рахунок їх перерозподілу у сферу виробництва формуються додаткові джерела інвестицій, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Нога Д.Г. Кругообіг оборотних активів аграрних підприємств та ефективність їх використання в сучасних умовах господарювання. *Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки*. Київ, 2013. Вип. 23. С. 103-107.
2. Швидка О.П. Роль оборотного капіталу в забезпеченні прибутковості підприємства. *Вісник Криворізького економічного інституту. Кривий Ріг*, 2013. № 2. С. 39-43.
3. Коваленко О.В., Отечко Ю.С. Підвищення ефективності формування і використання оборотного капіталу підприємства. *Гроші, фінанси і кредит*. 2016. Вип. 1. С. 133-139.
4. Багацька К.В., Говорушко Т.А., Шеремет О.О. *Фінансовий аналіз: підручник*. Київ: НУХТ, 2014. 320 с.
5. Батракова Т.І., Бондар В.В. Напрями підвищення ефективності використання оборотних засобів підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. Херсон, 2015. Вип. 15(5). С. 57-60.

References

1. Noha D.H. A rotation of circulating assets of agrarian enterprises and efficiency of their use are in the modern terms of menage. *Productivity of agroindustrial production. Economic sciences*. Kyiv, 2013. Vol. 23. pp. 103-107. (in Ukrainian)
2. Shvydka O.P. A role of working capital is in providing of profitability of enterprise. *Bulletin of Kryvyi Rih Economic Institute. Kryvyi Rih*, 2013. № 2. pp. 39-43. (in Ukrainian)
3. Kovalenko O.V., Otechko Yu.S. Increase of efficiency of formation and use of working capital of the enterprise. *Money, finance and credit*. 2016. Vol. 1. pp. 133-139. (in Ukrainian)
4. Bahatska K.V., Hovorushko T.A., Sheremet O.O. *Financial analysis: a textbook*. Kyiv: NUKHT, 2014. 320 p. (in Ukrainian)
5. Batrakova T.I., Bondar V.V. Directions to increase the efficiency of using working capital of the enterprise. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic sciences*. Kherson, 2015. Vol. 15(5). pp. 57-60. (in Ukrainian)